

S. A. badri
A. Yari hesar

Email: Sabadri@ut.ac.ir

سید علی بدری؛ استادیار دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران
ارسطو یاری حصار؛ دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران

شماره مقاله: ۷۷۲

شماره صفحه پیاپی ۱۵۹۸۹-۱۶۰۲۰

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP نمونه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد

چکیده

الگوهای نوین توسعه بر مدار توسعه محلی و بهره‌گیری از تنوع‌های مکانی- فضایی استوار هستند؛ بنابراین، شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مختلف در سطوح خرد فضاهای جغرافیایی در کانون توجه برنامه‌ریزان توسعه قرار دارد. از سویی، با توجه به محدودیت‌های مختلف - اعم از فنی، مالی، زمانی و مانند آن - امکان بهره‌گیری و توسعه تمام ظرفیت‌ها در سطوح محلی در مدت زمان کوتاه وجود ندارد؛ بنابراین، استفاده از روش‌های مناسب برای تعیین بهترین مکان از میان تعداد زیادی مکان، با مدد تعدادی از معیارها و شاخص‌ها، ضروری می‌شود. یکی از پتانسیل‌های موجود در سطوح محلی در مناطق روستایی کشور، ظرفیت‌های توسعه فعالیت‌های گردشگری است که از اهمیت خاصی برخوردار است. در این نوشتار، با استفاده از روش AHP (روش تحلیل سلسله مراتبی) پس از تعریف معیارهایی، از میان تعداد هشت منطقه گردشگری در استان کهگیلویه و بویراحمد، سه منطقه به‌عنوان منطقه نمونه گردشگری گزینش شده‌اند؛ با توجه به اینکه معیارهای مورد نظر برای مکانیابی از ارزش و اعتبار متفاوتی برخوردارند؛ بنابراین، تحلیل سلسله مراتبی، بهترین روشی است که در آن اهمیت هر کدام از معیارها - که ترکیبی از معیارهای کمی و کیفی است - مد نظر قرار می‌گیرد. نتایج این تحقیق

نشان می‌دهد که مناطق گردشگری چشمه بلقیس، کوهگل و منطقه دریاچه سد کوثر، مناسبترین گزینه‌ها برای انتخاب به‌عنوان مناطق نمونه گردشگری و تهیه طرح جامع گردشگری هستند.

واژه‌های کلیدی: مناطق نمونه گردشگری، AHP (تحلیل سلسله مراتبی)، معیار، منطقه گردشگری.

مقدمه

برنامه‌ریزی جهانگردی با پیش‌بینی و قانونمندسازی تغییرات در وضع موجود برای ایجاد توسعه ای منظم، آن‌چنان که منافع اقتصادی - اجتماعی و زیست-محیطی را افزایش دهد، سروکار دارد. از اوایل سال‌های ۱۹۴۰ که مسافرت به‌عنوان یک ضرورت زندگی از انحصار اقشار خاصی از جامعه خارج شد، به‌عنوان یک تجارت دارای ثمره ای ماندگار، نظر بسیاری از برنامه‌ریزان را مجذوب خود ساخت. در این دوران، برنامه‌ریزی جهانگردی عبارت از فرایند ساده‌ای متشکل از تشویق به احداث هتل‌های نو، تامین امکانات دسترسی به مناطق سیاحتی و سازماندهی یک رشته اقدامات تبلیغاتی برای جذب بازدیدکننده بود (Inskoop, 1999: 208).

این تلقی از برنامه‌ریزی جهانگردی هنوز هم در مناطقی که مراحل اولیه توسعه جهانگردی را می‌گذرانند، نگرشی مسلط است (Pearce, 1982: 19). چنین رویکردی در دوران ماقبل جهانگردی انبوه، برای توسعه تاسیسات اقامتی یا ایجاد تفریح‌گاههای کوچک موافق بود. با این همه، طی دوره بعد از جنگ جهانی دوم که جهانگردی به سرعت توسعه یافت، در برخی از مناطق، بویژه مناطق کمتر توسعه یافته، حضور انبوه و بدون برنامه‌ریزی شده گردشگران، موجب خسارت‌های اجتماعی و محیطی زیادی شد (Nation, 2001: 44 United). بطوریکه بعضی از این مناطق ناچار از طراحی و بکارگیری برنامه‌های درمانی به منظور بازسازی و پایداری عوامل محیطی و اصلاح روند توسعه

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۵۷

جهانگردی شده، مجبور به پرداخت خسارات اقتصادی، فرهنگی و زیست- محیطی توسعه بدون برنامه هستند.

فارغ از کم و کیف منابع و داشته‌های یک منطقه گردشگری، به کارگیری آن منابع خواه زمان، طبیعت، نیروی انسانی و یا سرمایه، همیشه خطرآفرین است. آنان که در محیط پویای امروزی، مسئولیت تصمیم‌گیری برای بهره‌گیری از این منابع را به عهده دارند، از میزان اهمیت هر نوع اقدامی که موجب کاهش نا اطمینانی در این گونه تصمیم‌ها شود، به خوبی مطلع و آگاهند. برای رفع ابهامات و پاسخ به پرسش‌های موجود در این زمینه، برنامه‌ریزی ابزار ارزشمندی به شمار می‌آید. براین اساس قبل از هرگونه اقدام و تصمیم، برنامه‌ریزی مهمترین گام بشمار می‌رود (Hall, 1999: 26). یکی از مراحل اساسی در این فرآیند، مکان‌یابی درست و اندیشیده شده مناطق گردشگری است. یکی از رویکردهای اصلی دولت در راستای رفع محرومیت و ایجاد محرک‌های توسعه، بهره‌گیری از توانهای مناطق محروم در زمینه گردشگری است. در این زمینه، مطابق مصوبه‌های دولت در سال ۱۳۸۶، اعتبار توسعه سه منطقه گردشگری در استان کهگیلویه و بویراحمد به تصویب رسیده است. در این راستا، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان، تعداد هشت منطقه گردشگری را در سطح استان شناسایی کرده است که با توجه به مصوبه یاد شده، باید در نهایت، سه منطقه از میان مناطق پیشنهادی برگزیده شود. در این بررسی، هدف اینست که پس از شناسایی منطقه‌های مزبور و بررسی‌های گسترده میدانی، با توجه به مجموعه‌ای از معیارها و شاخص‌های اصلی و مؤثر در فرآیند توسعه آتی مناطق گردشگری، با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی^۱ (AHP) در نهایت سه منطقه برای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری شناسایی شود.

---

1 - Analytic Hierarchy Process (AHP).

روش تحقیق

روش تحقیق در این بررسی بصورت تحلیلی- توصیفی است. در راستای تعیین مناطق نمونه گردشگری برتر، پس از تبیین مبانی نظری و تعریف معیارهای اصلی و مؤثر در انتخاب و توسعه فعالیت‌های گردشگری، آمار و اطلاعات مورد نیاز از طریق بررسی‌های میدانی جمع آوری شده است. به منظور گردآوری اطلاعات در این تحقیق، از تکنیک‌های مشاهده، مصاحبه و فیش برداری برای گردآوری آمار و اطلاعات مربوط به معیارهای تعریف شده در هر کدام از مناطق پیشنهادی استفاده شده است. توضیح آنکه برای ارزیابی و پیشبرد فرآیند انتخاب، ابتدا مجموعه‌ای از معیارهای مختلف شناسایی شده^۲ و در نهایت با استفاده از دو شیوه بررسی تجارب موفق داخلی و خارجی، نیز با نظرسنجی از گردشگران تعداد هفت معیار نهایی مشخص شدند و در نهایت به منظور تجزیه و تحلیل آمار و اطلاعات و در نهایت تعیین مناطق نمونه گردشگری، از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) و نیز روش‌های توصیفی بهره‌گیری شده است. محدوده مورد مطالعه در این بررسی، شامل هشت منطقه گردشگری است که در استان کهگیلویه و بویراحمد واقع است.

در این تحقیق، به منظور دستیابی به محصولات و بروندهای مورد نظر و نیز ارزیابی مناطق پیشنهادی، بر اساس واقعیت‌های عینی و بدور از هرگونه ذهنیت‌گرایی، مجموعه‌ای از معیارها که دارای ویژگی‌هایی، همچون: قابل درک بودن، داشتن بنیان مفهومی مناسب، معنی‌دار بودن، تناسب داشتن با واقعیت‌ها، مربوط بودن با موضوع، برخوردار بودن از سادگی، برخوردار بودن از اعتبار علمی (دفتر برنامه‌ریزی توسعه روستایی، ۱۳۸۶: ۲۲۰) هستند، به شرح زیر انتخاب و یا تعریف شده‌اند:

2- از جمله شاخص‌های مد نظر دیگر عبارت بودند از: تعداد جمعیت واقع در حوزه نفوذ محوطه، وجود هتل و رستوران، خوشه‌ای بودن محوطه‌ها، وجود نیروی خدماتی کافی در منطقه هدف و مانند آن.

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۵۹

شکل شماره ۱: جدول معیارهای ارزیابی مناطق گردشگری

ردیف	معیارها	اهمیت
۱	ارزش بصری	به عنوان یکی از مهمترین محرکها و پیش نیازهای مؤثر در جذب گردشگر
۲	تعداد جاذبه گردشگری	بین تعداد جاذبه‌های گردشگری و حجم تقاضا ارتباط مستقیم وجود دارد
۳	دسترسی آسان	وجود زیرساخت‌های ارتباطی برای برقراری پیوند و دسترسی به نقاط گردشگری لازم ضروری است.
۴	فضای قابل توسعه	وجود فضای کافی برای ایجاد و گسترش تأسیسات مختلف مرتبط با گردشگری یکی از پیش نیازهای مهم محسوب می‌شود.
۵	نزدیکی به کانون‌های گردشگر فرست	این معیار زمینه‌های تامین و جذب گردشگر را فراهم می‌سازد.
۶	نزدیکی به مراکز خدماتی پشتیبان	برای پشتیبانی و تامین نیازهای خدماتی گردشگران
۷	حجم تقاضا	وجود حداقلی از تقاضا برای توسعه منطقه لازم و ضروری است.

ماخذ: مطالعات نگارندگان-۱۳۸۶

بر اساس مجموعه معیارهای منتخب اشاره شده در شکل بالا، مجموعه اقدامات زیر برای دستیابی و ارزیابی معیارهای بالا ضروری است.

- شناخت وضعیت و توان طبیعی هر کدام از پهنه‌ها (مناطق) به شکل بسیار اجمالی؛
- شناسایی اولیه سمت و سو و برآورد حجم تقاضای هر کدام از منطقه‌ها (الگوی زمانی و فضایی تقاضا)؛
- شناسایی نظام عرضه گردشگری هر کدام از پهنه‌ها (مناطق) با تأکید بر سیستم‌های رقیب (سایر مقاصد و خرده مقاصد گردشگری استان)؛
- شناسایی وضعیت زیرساخت‌های پهنه‌ها (مناطق) به شکل اجمالی؛

- بررسی توان جذابیت، قدرت کشش و ارزش بصری هر کدام از محوطه‌های پیشنهادی در درون لکه‌های سه گانه برای تصمیم‌گیری محوطه‌نهایی (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کردستان، ۱۳۸۶: ۷۴).

ضرورت مساله

بررسی ضرورت مساله این نوشتار باید از دو بعد مورد توجه قرار گیرد. نخست، ضرورت توسعه خود فعالیت‌های گردشگری است و دوم، ضرورت بررسی مکانیابی و انتخاب منطقه نمونه گردشگری و برنامه‌ریزی آنهاست که در این خصوص موارد زیر درخور توجه است:

- حداکثر بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها در بخش گردشگری، در راستای دستیابی به توسعه محلی و منطقه‌ای بدون انجام مطالعات دقیق امکان‌سنجی (سنجش امکانات محیط، بازار، میزان ظرفیت‌های لازم و موجود، میزان توسعه تسهیلات و مانند آن) (قادری، ۱۳۸۳: ۴۲) در راستای تعیین مناطق دارای توان توسعه امکانپذیر نیست.

- اصولاً برنامه‌ریزی توریسم در کلیه سطوح برای دستیابی به توسعه و مدیریت موفق آن امری اساسی است (سازمان جهانی گردشگری، ۱۳۷۹: ۱۳) و شناسایی نواحی مناسب برای توسعه فعالیت‌های توریستی، از مهمترین موضوع‌ها برای برنامه‌ریزی توریسم است (فرج زاده اصل، ۱۳۸۳: ۴۲).

- در عرصه‌های اقتصادی امروز هر کالایی که موضوع دادوستد واقع بشود، قابل توجه است (Camagni, 1998: 9).

- بخش گردشگری از سال ۱۹۵۰ میلادی دچار تحولات عظیمی شد (معصومی، ۱۳۸۵: ۹) که برخی آن را به نام «انقلاب گردشگری» نام نهاده‌اند. این تحول به بروز «گردشگری انبوه» منجر شد و انتظار می‌رفت که بیش از ۲۰ درصد اشتغال جهان را به خود اختصاص دهد. این صنعت، پس از صنایع نفت و خودروسازی، سومین صنعت درآمدزای هزاره سوم به شمار می‌آید و با توجه ویژه به خدمات در این هزاره پیش

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۶۱

بینی می‌شود به سرعت به نخستین رتبه درآمده‌زایی در جهان تبدیل شود (کارگر، ۱۳۸۶: ۱۶۰).

- فعالیت گردشگری، منابعی را به کار می‌گیرد که معمولاً غیر قابل استفاده به نظر می‌رسند و از طریق توسعه گردشگری اقتصادی می‌شوند (همان: ۲۰).

- گردشگری برخلاف سایر زیربخش‌های فعالیتی از **خصلت ساختار شکنی** برخوردار است؛ به این مفهوم که پول و گردشگر از مرکز به پیرامون حرکت می‌کند؛ یعنی یک جریان مداوم سرمایه و انسان از مرکز به پیرامون وجود دارد. هیچ رشته اقتصادی دیگری این همه انسان را از مراکز عمده اقتصادی و سکونتگاهی شهرهای بزرگ به سوی مناطق دورافتاده کوهستانی و جنگلی به حرکت در نمی‌آورد. نکته مهم این است که گردشگری، حتی به شکل اولیه و ابتدایی آن نیز نوعی ساختار شکنی است؛ اما ساختار شکنی‌های جدید به شکل امواج سریع درآمده‌اند و اینجاست که زمان و دقایق برای فضاهای توانمند گردشگری هر روز ارزشمند تر می‌شود (پاپلی یزدی، ۱۳۷۸، ۱۰).

- گردشگری از نظر زیست-محیطی، همچون تیغی دو لبه در پیوند با محیط طبیعی و انسانی عمل می‌کند (Manely, 1990:50). چنانچه توسعه خردمندان و بر مبنای اصول توسعه پایدار طراحی شود امکان دستیابی به بسیاری از منافع زیست-محیطی این صنعت وجود دارد و چنانچه فعالیت‌های گردشگری بی‌برنامه رشد یابد، حاصلی جز لجام گسیختگی گردشگری و تخریب محیطی از آن ناشی نخواهد شد.

- از نظر اجتماعی-فرهنگی، این صنعت می‌تواند با شناسایی فرهنگ‌های خاص و ترویج آنها، موجب افزایش آگاهی مردم نسبت به سنت‌های بومی و شیوه‌های معیشت و زیست‌رایج در جامعه میزبان شده، به تجدید حیات هنرها و صنایع دستی در حال نابودی و در نهایت، ایجاد انجمن‌ها و تشکیلات حمایتی از ابعاد آسیب دیده و یا در حال تخریب فرهنگ‌های جوامع محلی به شیوه مؤثری خدمت نماید (معصومی، ۱۳۸۵: ۵۵-۶۷).

از این روست که گردشگری در عدالت اجتماعی و توزیع اجتماعی درآمدها و عدالت جغرافیایی در سطح جهانی نقش ایفا می‌کند. کدام صنعت دیگر می‌تواند پس انداز گردشگران را از شهرهایی همچون تهران، اصفهان، مشهد، رشت، همدان و حتی از دیگر کشورهای جهان به این مناطق حاشیه‌ای انتقال دهد و در صورت توسعه آن، توزیعی عادلانه از ثروت را در پی داشته باشد؟ از این رو، برای دستیابی به اهداف بالا می‌توان گفت که گردشگری فعالیتی پیچیده و به طور روزافزون در حال گسترش است که نیازمند وجود مدیریت تخصصی برای درک همه ظرفیت‌های آن است (Weaver, 2006: 3).

معرفی محدوده کلی مناطق پیشنهادی

الف) ناحیه گردشگری دنا - سی سخت

مهمترین سکونتگاه واقع شده در دامنه کوهستان دنا، شهر سی سخت است. این شهر از نظر موقعیت جغرافیایی در فاصله ۵۱ درجه و ۲۸ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۵۲ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. ارتفاع متوسط منطقه ۲۲۵۰ متر از سطح دریا بوده و به طور کامل توسط باغ‌های انگور و چشمه سارهای کوهستانی تماشایی احاطه شده است. ارتفاع بالا و هوای بسیار مطبوع کوهستانی، مناظر و چشم اندازهای طبیعی بسیار دیدنی و جنگل‌های بلوط، نزدیکی به چند جاذبه طبیعی دیگر (مانند چند چشمه سار و دریاچه کوهستانی)، جاذبه‌های مربوط به زندگی عشایری، معماری ویژه روستایی و نیز از همه مهمتر، جاذبه ورزش کوهستانی (کوهنوردی) و صعود به قله دنا مجموعاً موجب ارزش بسیار بالای این منطقه شده است. هرچند در حال حاضر، منطقه تنها دارای کارکرد مآلی است، لیکن انتظار می‌رود معرفی و شناساندن اصولی و اندکی تسهیل در زیر ساخت‌ها و امکانات بتواند تأثیر بسیار چشمگیری در تغییر کارکرد آن داشته باشد. جاذبه‌هایی مانند تماشای حیات وحش (منطقه حفاظت شده دنا، که البته باید به شدت و قوت حفاظت و حمایت گردد) و برخی پروژه‌ها مانند احداث باغ ویژه گیاه شناسی می‌تواند بر این

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۶۳

پتانسیل در آینده بیفزاید. به طور کلی، با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های نسبتاً بالای ناحیه مزبور، سه محوطه گردشگری دشتک، چشمه‌میشی و کوه گل در این منطقه به عنوان نقاط جاذب گردشگر پیشنهاد شده است که در ادامه، ویژگی‌های عمومی و منحصر به فرد هر کدام از این منطقه‌ها بررسی می‌گردد (بررسی‌های میدانی، ۱۳۸۶).

- محوطه چشمه میشی

این منطقه در ۵ کیلومتری شمال شرقی شهر سی سخت قرار دارد و از نظر موقعیت جغرافیایی در ۵۱ درجه و ۲۹ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۵۲ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. متوسط ارتفاع محوطه ۲۴۷۰ متر از سطح دریا است و از موقعیت مناسبی برای ایجاد تفرجگاه برخوردار است. مهمترین پدیده جاذب گردشگری در این منطقه، چشمه میشی است. آب این چشمه که از کوه دنا سرچشمه می‌گیرد همراه با سرسبزی پیرامون این چشمه نمای طبیعی بسیار زیبایی برای گذراندن اوقات فراغت فراهم آورده است. از جمله ویژگی‌های این منطقه، عبارتند از: چشم انداز طبیعی زیبا، افق دید گسترده، دسترسی آسان، فضای قابل توسعه و امکان پیوند با اقتصاد محلی (فضای پیرامون منطقه توسط باغ‌های گسترده انگور احاطه شده است). مجموعه عوامل بالا زمینه را برای لذت بردن گردشگران از محیط اطراف چشمه میشی فراهم کرده است (همان، ۱۳۸۶).

شکل شماره ۱: تصویری از چشم انداز عمومی محوطه چشمه میشی

- محوطه کوه گل

کوه گل در ادامه مسیر سی سخت - چشه میشی و در دره ای بسیار زیبا واقع است. این منطقه، از نظر موقعیت جغرافیایی درفاصله ۵۱ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۵۱ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. ارتفاع متوسط محوطه از سطح دریا ۲۶۰۲ متر است و در فاصله ۲۰ کیلومتری شهر سی سخت واقع شده است.

برخی ویژگی‌های این منطقه عبارت است از: عبور رودخانه زیبای کوه گل از درون منطقه، وجود دو دریاچه دایمی و فصلی که آب آن از ذوب برف‌های ارتفاعات دنا تأمین می‌شود، وجود چشمه سارهای متعدد و چمنزارهای گسترده اطراف آنها، فضای گسترده قابل بارگذاری، وجود مراکز خدماتی و کمپینگ برای اقامت گردشگران، جنگل‌های کوهستانی، هوای مطبوع و چشم انداز بکر و بدیع و دسترسی آسان (همان، ۱۳۸۶).

شکل شماره ۲: نمایی عمومی از محوطه کوه گل

- محوطه دشتک

این محوطه در موقعیت جغرافیایی ۵۱ درجه و ۲۳ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۵۴ دقیقه عرض شمالی واقع است. متوسط ارتفاع این دشت کوچک، ۲۲۲۵ متر از سطح دریاست. دشتک، پهنه‌ای نسبتاً هموار با مساحت تقریبی ۲۰ هکتار در فاصله ۱۰ کیلومتری شمال غربی شهر سی سخت در کنار جاده دسترسی سی سخت به توت‌نده واقع شده است. این پهنه که به طور کامل در منطقه حفاظت شده دنا قرار گرفته است، برخلاف محوطه چشمه میشی و کوه گل تقریباً هیچ جاذبه شاخصی که توانایی جذب مسافران و گردشگران را داشته باشد، ندارد. زمین کاملاً بایر است و دارای پوشش مرتعی است. ضلع شرقی آن یونجه زار است که در ادامه به رشته کوه دنا محدود می‌گردد. در ضلع شمالی و غربی آن باغ‌هایی به صورت پراکنده و عموماً جوان وجود دارد و بقیه را جنگل‌های بلوط پوشانیده است. در انتها الیه شمالی آن، چشمه‌ای بسیار کوچک وجود دارد که تقریباً آبدهی آن فصلی است. ضلع جنوبی پهنه هم منتهی به جاده آسفالت‌سی سخت به توت‌نده است. تقریباً در فضای محوطه هیچ گونه درختی وجود ندارد و به گفته مقام‌های محلی تنها در روزهای بهاری و در ایام تعطیلات نوروز مردم سی سخت اوقات فراغت و تفریحات خود را در آنجا سپری می‌کنند (همان، ۱۳۸۶).

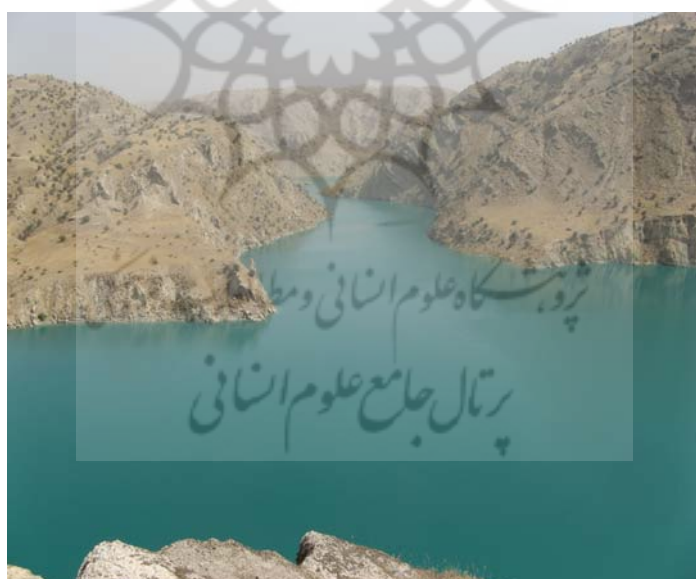

شکل شماره ۳: تصویری از محوطه دشتک

ب) ناحیه سد کوثر

سدها، به طور معمول با پدید آوردن فعالیت‌های تفریحی و آبی در پیرامون خود، عمده ترین منابع برای توسعه فعالیت‌های تفریحی و گردشگری محسوب می شوند. در این میان، وضعیت نوار ساحلی سد از نظر امکان توسعه فعالیت‌های تفریحی و سهولت دسترسی و نزدیکی به بازار تقاضا بسیار مهم است.

سد کوثر در محلی به نام تنگ دوک و بر روی رودخانه خیرآباد، واقع در شهرستان گچساران احداث شده است. مساحت تقریبی دریاچه این سد در واحد سطح بیش از ۱۵۰۰ هکتار است و اغلب توسط دامنه‌های شیب دار و ارتفاعاتی در اطراف محدود شده است. از نظر موقعیت جغرافیایی، دریاچه سد کوثر بین ۵۰ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۴۵ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی قرار داشته و متوسط ارتفاع آن از سطح دریا ۶۴۰ متر است (همان، ۱۳۸۶).

شکل شماره ۴: تصویری از دریاچه سد کوثر

مطالعات میدانی نشان می‌دهد که بخش عمده نوار ساحلی در دسترس سد کوثر بجز یک پهنه ساحلی، با محدودیت‌های گسترده‌ای برای فعالیت‌های تفریحی و گردشگری -

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۶۷

همچون نبود فضای قابل توسعه و قابل به کارگیری برای توسعه تأسیسات مختلف گردشگری- روبه رو است. این در حالی است که پهنه دریاچه سد از ظرفیت بالایی برای توسعه فعالیت‌های مرتبط با گردشگری برخوردار است، در این راستا، فرآیندهای آماده‌سازی، زمینه لازم را برای بهره‌گیری از توانمندی‌های دریاچه سد فراهم کرد. از جمله ویژگی‌های این منطقه می‌توان به قرارگیری آن در همسایگی دریاچه سد، واقع شدن در حد فاصل شهرستان‌های دهدشت و گچساران، نزدیکی به شهر چرام، عدم مشکل مالکیت و فضای مسطح آن اشاره کرد که زمینه را برای استقرار تأسیسات خدماتی و جانبی فراهم می‌کند. نکته دیگر در پیوند با این منطقه، نقش و اهمیت درآمدهای ناشی از توسعه فعالیت‌های گردشگری در روستاهای واقع در مجاورت سد است، زیرا بخش اعظم زمین‌های کشاورزی این روستاها به زیر دریاچه سد رفته و اقتصاد منطقه را که برپایه زراعت بوده، با خطر جدی روبه‌رو کرده است.

شکل شماره ۵: تصویر منطقه منتخب برای بارگذاری در کنار دریاچه سد کوثر

شکل شماره ۶: تصویر اراضی زیر آب رفته روستاهای مجاور سد

- محوطه تنگه شراب گوروه

شراب گوروه، تنگه‌ای است که بر سر راه دهدشت - یاسوج و در فاصله ۲۵ کیلومتری شهر چرام واقع شده است. این محوطه از نظر موقعیت جغرافیایی در ۵۰ درجه و ۵۴ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. تنگه از طرفی به جاده منتهی شده و از طرف دیگر، به روستای بالادست خودش؛ یعنی شراب گوروه وصل و محدود می‌گردد. چشمه پر آبی در بالادست وجود دارد که آب آن به شکل رودخانه زیبایی از داخل تنگه به پایین سرازیر می‌شود. به دلیل هوای مطبوع، دسترسی بسیار آسان، وجود آب فراوان و حریم‌های طبیعی که توسط درختان و شرایط توپوگرافی خاص محدوده به وجود آمده است، در چند سال اخیر به مقصدی برای گذران اوقات فراغت خانواده‌ها در دامان طبیعت، بویژه در نزد ساکنان شهرهای دهدشت و چرام تبدیل گردیده است (همان، ۱۳۸۶).

شکل شماره ۷: تصویر نمای عمومی تنگه شراب گوروه

ورودی تنگه به دلیل وجود مسیلی که در آنجا موجود است، نیازمند پلی است که هم اکنون توسط اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان دهدشت در حال احداث است. در صورت ایجاد امکانات و شرایط لازم برای مردم می تواند به مقصدی مناسب برای فعالیت‌های فراغتی و حتی گردشگری بدل گردد.

- محوطه چشمه طسوج
منطقه گردشگری طسوج در قسمت جنوب شرقی شهرستان دهدشت واقع شده است. این منطقه کوهستانی و از نظر فعالیت‌های گردشگری طسوج دارای منابع آب فراوان است، چشم اندازی زیبا و طبیعی بکر که عموماً در اختیار عشایرهای منطقه است. این محوطه از نظر موقعیت جغرافیایی در فاصله ۵۱ درجه و ۳ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی و در ارتفاع ۱۹۹۹ متری از سطح دریا واقع شده است. مهمترین شاخصه‌های جاذب گردشگری این منطقه، محدود بودن به پوشش جنگلی - کوهستانی و طبیعت بکر و دست نخورده آن است. چشمه سرکورته، مهمترین نقطه شاخص این

محوطه به شمار می‌رود که دسترسی به آن از طریق جاده خاکی دهدشت - یاسوج امکان‌پذیر است؛ نبود تسهیلات خدماتی، ارتباطی و فاصله زیاد دسترسی به این نقطه را با محدودیت‌های بسیاری روبه‌رو کرده است (همان، ۱۳۸۶).

شکل شماره ۸: تصویر نمایی از چشمه سرکورته طسوج

- محوطه آبشار طسوج
این محوطه نیز در امتداد منطقه شراب گروه و در فاصله ۱۰ کیلومتری شمال شرقی چشمه طسوج واقع شده است. از نظر موقعیت جغرافیایی در ۵۱ درجه و ۵ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۴۱ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده است.

شکل شماره ۹: تصویرنمایی از آبشار زیبای منطقه طسوج

از جمله ویژگی‌های شاخص آن می‌توان به وجود آبشار زیبای طسوج و پوشش جنگلی و چشم اندازهای طبیعی بکر واقع در مسیر اشاره کرد. دسترسی به این نقطه نیز واجد مشکلاتی، چون طی مسیر طولانی و نامناسب و صرف زمان بالاست. اگر چه آبشار طسوج از منظر بصری، ارزش فراوان دارد؛ لیکن نبود بسترهای مناسب برای توسعه زیرساخت‌ها و مانند آن باعث شده تا سطح تقاضا برای بازدید از این منطقه بسیار کم باشد (همان، ۱۳۸۶). در مجموع، این داشته‌ها، اگرچه برای فعالیت‌های طبیعت‌گردی و علاقه‌مندان گشت در دامان طبیعت بسیار منحصر به فرد است؛ اما به دلیل عدم جاذبه شاخصی که مقصد را پیرامون آن سامان داد، به شیوه‌ای که بتوان نوعی هویت به محدوده بخشید، بیشتر برای ایجاد و توسعه محور طبیعت‌گردی مناسب است.

- محوطه چشمه بلقیس

چشمه بلقیس در ناحیه چرام دارای طبیعتی سرسبز، باغهای زیبا و چشمه‌های گواراست. آب چشمه‌ها در جویبارهای مشبک جاری است. آب زلال و ریگ‌های شسته

شده کف جویبارها، به استخری زیبا می‌ریزد. این استخر در درون باغچه ای به شعاع ۴ متر، پوشیده از نخل و انواع درختان میوه، قرار دارد. چشم انداز منحصر به فرد، وجود درختان سرو و بید، بوی خوش گل‌های رنگارنگ و آوای دلنشین پرندگان، منطقه چشمه بلقیس را به یکی از جاذبه‌های اصلی در منطقه تبدیل کرده است. به دلیل قرارگیری آن بر سر راه دسترسی دهدشت - دوگنبدان و دهدشت - باشت، دسترسی به آن آسان است (همان، ۱۳۸۶).

هم اکنون در ایام تابستان، روزانه به طور متوسط پذیرای صدها گردشگر بومی و خوزستانی است که تمام روز خودشان را در آنجا می‌گذرانند. شایان ذکر است که شهر چرام در ارایه خدمات به گردشگران و مخاطبان چشمه بلقیس نقش مهمی را ایفا می‌کند.

شکل شماره ۱۰: تصویر منطقه زیبای چشمه بلقیس

اگر چه محوطه از وضعیت تقاضای مناسبی برخوردار بوده، دارای عملکرد منطقه‌ای است، اما واقعیت این است که هیچ گونه مدیریتی بر فعالیت‌ها و رفتار گردشگران در محدوده اعمال نمی‌شود. هیچ گونه ضوابط و مدیریتی بر مسیرها و کربدورهای ارتباطی و دسترسی و پیاده روی درون باغ وجود نداشته و همین عامل موجب شده است که تمام مجموعه در اختیار گردشگران قرار گیرد و در بسیاری از بخش‌های باغ، تخریب‌ها و

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۷۳

خسارت‌های جبران ناپذیری بر پیکره باغ وارد شود. این منطقه، شایستگی و استعداد توسعه همه فعالیت‌های قابل تعریف در سطح منطقه نمونه گردشگری و تفریح‌های مربوط را داراست.

فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)

فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، تکنیکی منعطف، قوی و ساده برای تصمیم‌گیری است و در شرایطی استفاده می‌گردد که معیارهای تصمیم‌گیری متضاد انتخاب بین گزینه‌ها را با مشکل روبه‌رو می‌سازد (دفتر برنامه‌ریزی توسعه روستایی، ۱۳۸۶:۷۸). در واقع، از اوایل دهه ۸۰ آنچه اندیشمندان علم مدیریت به آن توجه ویژه نمودند، در نظر گرفتن بیش از یک معیار یا گزینه برای هر مسأله و نیز مؤثر دانستن معیارهای کیفی در کنار معیارهای کمی در تصمیم‌گیری‌ها بود. از این رو، محققانی به نام توماس ال ساعتی در دهه ۸۰ به منظور نظام‌مند نمودن تصمیم‌سازی در شرایطی که تلفیقی از معیارهای کمی و کیفی مدنظر است و مدیران علاقه‌مندند نظریه‌ها و تجربه‌های شخصی خود را در تصمیم‌گیری به کار بندند، فرآیند تحلیل سلسله مراتبی را به عنوان یکی از شاخه‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه ابداع نمود. این روش، در عمل برای برنامه‌ریزی‌های متعددی، همچون نیروگاه‌های برق، خط‌مشی‌های انرژی، انتخاب محل‌های استقرار واحدها و مانند آن به کار گرفته شده است (دارابی، ۱۳۷۲:۱۶). این تکنیک یکی از کاربردی‌ترین الگوهای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی چند شاخصه است که علاوه بر این، ویژگی‌های خاصی را نیز به آن می‌افزاید. یک مسأله زمانی می‌تواند تصمیم‌گیری چند شاخص‌های باشد که در شرایط زیر صدق نماید:

الف) چند شاخص داشته باشد؛ ب) هدف، اولویت بندی گزینه‌ها یا انتخاب گزینه برتر از میان چند گزینه باشد.

ضریب سازگاری معیارها

انجام دقیق مکانیابی با استفاده از معیارهای منتخب در روش **AHP**، منوط به وجود سازگاری در ارزش‌دهی به آنها وابسته است. سازوکاری که ساعتی برای ناسازگاری در قضاوت‌ها در نظر گرفته، محاسبه ضریبی به نام ضریب ناسازگاری (**L.R**) است که از تقسیم ناسازگاری (**I.I**) به شاخص تصادفی بودن (**R.I**) به دست می‌آید. چنانچه این ضریب کوچکتر یا مساوی ۰/۱ باشد، سازگاری در قضاوتها مورد قبول است در غیر این صورت باید در قضاوتها بازنگری شود (قدسی‌پور، ۱۳۸۵: ۷۱).

شاخص ناسازگاری در این روش از فرمول:

$$L.R = \frac{I.I}{R.I}$$

به دست می‌آید که در آن **I.I**؛ یعنی شاخص ناسازگاری نیز از فرمول:

$$I.I = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1}$$

حساب می‌شود. بر این اساس:

$$I.I = \frac{0/972 - 7}{7 - 1} = -1/00$$

$$L.R = \frac{-1/00}{1/32} = -0/75$$

بنابراین ضریب ناسازگاری در این روش برابر ۰/۷۵- است که کمتر از ۰/۱ بوده، مورد قبول است.

تبیین ضرایب اهمیت معیارها

اولین گام پس از تعیین معیارها برای انتخاب مناطق نمونه گردشگری، تعیین ضرایب اهمیت معیارهای تعیین شده است. در جدول شماره ۱، هر کدام از معیارهای منتخب، پس از مقایسه زوجی، ارزش گذاری شده‌اند.

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۷۵

جدول (۱) تعیین ضرایب اهمیت معیارهای منتخب برای انتخاب منطقه‌های برتر

شاخص شاخص	دسترسی	حجم تفاضل	ارزش بصری	تعداد جاذبه	فضای قابل توسعه	نزدیکی به کانون‌های گردشگری فرست	نزدیکی به مراکز خدمات رسانی پشتیبان	ضریب اهمیت
دسترسی	۱	۴	۰/۳۳	۰/۲	۵	۰/۲	۰/۳۳	۰/۰۸۴
حجم تفاضل	۰/۲۵	۱	۰/۱۲	۱/۱۶	۶	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۰۵۲
ارزش بصری	۳	۸	۱	۳	۹	۵	۴	۰/۳۶۶
تعداد جاذبه	۵	۶	۰/۳۳	۱	۶	۳	۴	۰/۲۳۴
فضای قابل توسعه	۰/۲	۰/۱۶	۰/۱۱	۰/۱۶	۱	۰/۳۳	۰/۵	۰/۰۲۸
نزدیکی به کانون‌های گردشگری فرست	۵	۴	۰/۲	۰/۳۳	۳	۱	۳	۰/۱۴۴
نزدیکی به مراکز خدمات رسانی پشتیبان	۳	۴	۰/۲۵	۰/۲۵	۲	۰/۳۳	۱	۰/۰۹۲
جمع امتیاز	۱۷/۴۵	۲۷/۱۶	۲/۳۴	۵/۱	۳۲	۱۰/۱۱	۱۳/۰۸	A

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، از میان معیارهای منتخب، ارزش بصری، تعداد جاذبه و نزدیکی به کانون‌های گردشگری فرست دارای بیشترین ضریب اهمیت و فضای قابل توسعه نیز دارای کمترین ضریب است.

تبیین ضرایب اهمیت مناطق منتخب

این قسمت از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، دارای دو بخش است: در گام نخست، مناطق مورد بررسی، بر اساس هر کدام از معیارها به تفکیک اولویت بندی می‌شوند و سپس، جایگاه هر کدام از منطقه‌ها نسبت به کل معیارها (با احتساب ضریب اهمیت هر معیار) ارزیابی می‌گردد. و در نهایت، مناطق برتر انتخاب می‌شوند. در این بخش، هر کدام از مناطق مورد نظر، به صورت جداگانه و بر اساس معیارهای انتخاب شده (بدون در نظر گرفتن ضریب اهمیت معیارها) ارزش گذاری شده اند.

۱. حجم تقاضا

حجم تقاضا، از جمله عوامل مهم در توسعه و انتخاب مناطق برتر است. در واقع، وجود آستانه مشخصی از تقاضا برای توسعه فضاهای گردشگری لازم و ضروری است. هر چه حجم تقاضا بیشتر باشد، سرمایه گذاری و توسعه فضا توجیه پذیرتر بوده، نیز مستلزم توجه بیشتری است، زیرا حجم تقاضای بالا، خود نقش تعیین کننده‌ای بر افزایش درآمد دارد.

جدول (۲) ضریب اهمیت منطقه‌ها بر اساس معیار حجم تقاضا

منطقه	دشتک	چشمه میشی	کوه گل	تنگه شراب گوروه	چشمه سرکورته	آبشار طسوج	چشمه بلقیس	دریاچه سد کوثر	ضریب اهمیت
دشتک	۱	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۳۳	۳	۰/۳۳	۰/۱۱	۰/۲	۰/۲۷
چشمه میشی	۷	۱	۰/۳۳	۷	۷	۶	۰/۲	۰/۳۳	۰/۱۲۸
کوه گل	۹	۳	۱	۷	۹	۹	۰/۲	۵	۰/۲۲۰
تنگه شراب گوروه	۳	۰/۱۴	۰/۱۴	۱	۴	۳	۰/۱۱	۰/۲	۰/۰۵۰
چشمه سرکورته	۰/۳۳	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۲۵	۱	۰/۳۳	۰/۱۱	۰/۲	۰/۰۱۸
آبشار طسوج	۳	۰/۱۶	۰/۱۱	۰/۳۳	۳	۱	۰/۱۱	۰/۲۵	۰/۰۳۷
چشمه بلقیس	۹	۵	۵	۵۹	۹	۹	۱	۹	۰/۴۰۲
دریاچه سد کوثر	۵	۳	۰/۲	۵	۵	۴	۰/۱۱	۱	۰/۱۱۶
مجموع	۳۷/۳۳	۱۲/۵۸	۷	۲۹/۹۱	۴۱	۳۲/۶۶	۱/۹۵	۱۶/۱۸	

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، بر اساس معیار حجم تقاضا، مناطق چشمه بلقیس، کوه گل و چشمه میشی در اولویت قرار می‌گیرند.

۲. ارزش بصری

انسان ذاتاً دوستدار زیبایی است و تماشای چشم اندازه‌های زیبا و دلپسند از علایق مشترک همه انسانهاست. از این رو، هر مکانی که دارای ارزش بصری است، از نظر او

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۷۷

دارای ارزش دیدن نیز هست؛ بنابراین، وجود مناظر طبیعی یا مصنوعی، از جمله پیش نیازهای جذب گردشگر است. بر این اساس، فضاهای دارای ارزش بصری بالا، دارای توان بیشتری برای توسعه هستند.

جدول (۳) ضریب اهمیت منطقه‌ها بر اساس معیار ارزش بصری

منطقه	دشتک	چشمه	کوه گل	تنگه شراب	چشمه	آبشار	چشمه	دریاچه سد	ضریب
	میشی	گروه	سرکورته	طسوج	بلقیس	کوثر	اهمیت		
دشتک	۱	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۲	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۰۱۸
چشمه میشی	۷	۱	۰/۲۵	۵	۷	۱	۰/۲	۰/۲	۰/۰۹۶
کوه گل	۹	۴	۱	۷	۸	۵	۰/۳۳	۴	۰/۲۳۰
تنگه شراب گروه	۳	۰/۲	۰/۱۴	۱	۳	۰/۵	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۰۳۸
چشمه سرکورته	۴	۰/۱۴	۰/۱۲۵	۰/۳۳	۱	۵	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۰۵۳
آبشار طسوج	۵	۱	۰/۲	۲	۰/۲	۱	۰/۱۴	۰/۲	۰/۰۵۰
چشمه بلقیس	۹	۵	۳	۹	۹	۷	۱	۴	۰/۳۴۶
دریاچه سد کوثر	۷	۵	۰/۲۵	۷	۷	۵	۰/۲۵	۱	۰/۱۶۸
مجموع	۴۵	۱۶/۴۸	۵/۰۷۵	۳۱/۶۶	۳۵/۴۵	۲۴/۷	۲/۲۵	۹/۸۲	A

مطابق جدول بالا، بر اساس معیار ارزش بصری، منطقه‌های چشمه بلقیس، کوه گل و دریاچه سد کوثر دارای اهمیت و اولویت بیشتری هستند.

۳. دسترسی

توسعه زیرساخت‌ها، از جمله راه، جریان حمل و جابجایی مسافر را تسهیل نموده، بر انگیزه گردشگران را برای بازدید از مکان‌های مختلف افزایش می‌دهد (Sharply, 2002: 39). در جدول شماره ۴، مناطق منتخب براساس کیفیت دسترسی به آنها (نوع راه اعم از

اصلی و فرعی و طول راه تا اولین مرکز خدماتی پشتیبان و نیز تا کانون‌های گردشگر فرست) اولویت‌بندی شده‌اند.

جدول (۴) ضریب اهمیت منطقه‌ها بر اساس معیار دسترسی

منطقه	دشتک	چشمه میشی	کوه گل	تنگه شراب گوروه	چشمه سرکورته	آبشار طسوج	چشمه بلقیس	دریاچه سد کوثر	ضریب اهمیت
دشتک	۱	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۲	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۰۱۸
چشمه میشی	۷	۱	۰/۲۵	۵	۷	۴۱	۰/۲	۰/۲	۰/۰۹۶
کوه گل	۹	۴	۱	۷	۸	۵	۰/۳۳	۴	۰/۲۳۰
تنگه شراب گوروه	۳	۰/۲	۰/۱۴	۱	۳	۰/۵	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۰۳۸
چشمه سرکورته	۴	۰/۱۴	۰/۱۲۵	۰/۳۳	۱	۵	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۰۵۳
آبشار طسوج	۵	۱	۰/۲	۲	۰/۲	۱	۰*۱۴	۰/۲	۰/۰۵۰
چشمه بلقیس	۹	۵	۳	۹	۹	۷	۱	۴	۰/۳۴۶
دریاچه سد کوثر	۷	۵	۰/۲۵	۷	۷	۵	۰/۲۵	۱	۰/۱۶۸
مجموع	۴۵	۱۶/۴۸	۵/۰۷۵	۳۱/۶۶	۳۵/۴۵	۲۴/۷	۲/۲۵	۹/۸۲	A

بر اساس معیار امکان دسترسی، مناطق چشمه میشی، دشتک و کوه گل دارای بیشترین ضریب اهمیت بوده، از اولویت بالاتری برخوردارند.

۴. تعداد جاذبه

کانون‌های برخوردار از تعداد بیشتر جاذبه گردشگری، با حجم تقاضای بیشتری روبه‌رو هستند (Butler, 2002: 67). از اینرو، این مراکز از اولویت بیشتری برای توسعه برخوردارند و در رتبه بندی نیز دارای ضریب اهمیت بیشتری هستند.

جدول (۵) ضریب اهمیت منطقه‌ها بر اساس معیار دسترسی

منطقه	دشتک	چشمه میشی	کوه گل	تنگه شراب گوروه	چشمه سرکورته	آبشار طسوج	چشمه بلیس	دریاچه سد کوثر	ضریب اهمیت
دشتک	۱	۰/۳۳	۰/۱۴	۰/۳۳	۱	۰/۲۵	۰/۲	۰/۱۴	۰/۰۲۸
چشمه میشی	۳	۱	۰/۲	۳	۴	۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۰۹۲
کوه گل	۷	۵	۱	۷	۸	۵	۳	۴	۰/۳۴۷
تنگه شراب گوروه	۳	۰/۳۳	۰/۱۴	۱	۱	۰/۵	۰/۱۱	۰/۱۶	۰/۰۳۹
چشمه سرکورته	۱	۰/۲۵	۰/۱۲۵	۱	۱	۰/۵	۰/۱۱	۰/۲۵	۰/۰۳۰
آبشار طسوج	۴	۰/۳۳	۰/۲	۲	۲	۱	۰/۱۴	۰/۲۵	۰/۰۵۹
چشمه بلیس	۵	۳	۰/۳۳	۹	۹	۷	۱	۳	۰/۲۴۸
دریاچه سد کوثر	۷	۳	۰/۲۵	۶	۴	۴	۰/۳۳	۱	۰/۱۵۷
مجموع	۳۱	۱۳/۲۴	۲/۳۸۵	۲۹/۳۳	۳۰	۲۱/۲۵	۵/۲۲	۹/۱۳	

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مناطق کوه گل، چشمه میشی و دریاچه سد کوثر از نظر معیار تعداد جاذبه‌های گردشگری، دارای اولویت و ضریب اهمیت بیشتری هستند.

۵. فضای قابل توسعه

اگرچه هر کدام از معیارهای دسترسی، تعداد جاذبه، نزدیکی به کانون‌های گردشگر فرست، ارزش بصری و مانند آن از اهمیت بالایی برخوردارند، اما باید توجه داشت که استقرار هر گونه تأسیسات و تجهیزات مورد نیاز گردشگران شامل مراکز اقامتی (موقت یا دائم)، مراکز پذیرایی، مراکز خدماتی و غیره، مستلزم وجود فضای کافی قابل توسعه است. با توجه به اینکه در فرآیند توسعه مناطق گردشگری، کاربری‌ها و فضاهای جدیدی

پیشنهاد می‌شود، بنابراین، معیار بالا در انتخاب منطقه نمونه بسیار مهم است. در جدول ۶، مناطق منتخب بر اساس معیار فضای قابل توسعه اولویت‌بندی شده‌اند.

جدول (۶) ضریب اهمیت منطقه‌ها بر اساس معیار فضای قابل توسعه

منطقه	دشتک	چشمه میشی	کوه گل	تنگه شراب گوروه	چشمه سرکورته	آبشار طسوج	چشمه بلقیس	دریاچه سد کوثر	ضریب اهمیت
دشتک	۱	۳	۰/۳۳	۵	۲	۴	۰/۲	۰/۰۹۷	
چشمه میشی	۳۳۰/۱	۱	۰/۲	۰/۳۳	۳	۲	۰/۲۵	۰/۰۴۸	
کوه گل	۳	۵	۱	۷	۸	۷	۳	۰/۳۰۱	
تنگه شراب گوروه	۰/۲	۳	۰/۱۴	۱	۳	۴	۰/۲	۰/۰۶۴	
چشمه سرکورته	۰/۵	۰/۳۳	۰/۱۲۵	۰/۳۳	۱	۰/۵	۰/۲	۰/۰۲۶	
آبشار طسوج	۰/۲۵	۰/۵	۰/۱۴	۰/۲۵	۲	۱	۰/۱۴	۰/۰۳۰	
چشمه بلقیس	۵	۴	۰/۳۳	۵	۵	۷	۱	۰/۱۸۱	
دریاچه سد کوثر	۵	۵	۰/۵	۷	۹	۷	۲	۰/۲۵۲	
مجموع	۱۵/۲۸	۲۱/۸۳	۲/۷۶۵	۲۵/۹۱	۳۳	۳۲/۵	۶/۹۹	۴/۲۹	

مناطق کوه گل، دریاچه سد کوثر و چشمه بلقیس، از بیشترین و مناسبترین فضا برای استقرار مراکز خدماتی، پذیرایی، اقامتی و مانند آن برخوردارند.

۶. نزدیکی به کانون‌های گردشگر فرست

یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر افزایش تقاضا برای بازدید از یک منطقه، مجاورت با کانون‌های گردشگر فرست است (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۶: ۸). سلسله مراتب کانون‌های بالا، در میزان گردشگر فرستی تأثیر شایسته‌ای دارد از این رو هرچه تعداد کانون‌های بالا بیشتر و فاصله آنها از مناطق گردشگری کمتر باشد، دارای امتیاز بیشتری خواهند بود.

جدول (۷) ضریب اهمیت منطقه‌ها بر اساس معیار نزدیکی به کانون‌های گردشگری فرست

منطقه	دشتک	چشمه میشی	کوه گل	تنگه شراب گوروه	چشمه سرکورته	آبشار طسوج	چشمه بلقیس	دریاچه سد کوثر	ضریب اهمیت
دشتک	۱	۱	۱	۶	۸	۹	۳	۰/۲۲۱	
چشمه میشی	۱	۱	۱	۵	۸	۹	۳	۰/۲۱۷	
کوه گل	۱	۱	۱	۵	۷	۸	۳	۰/۲۱۲	
تنگه شراب گوروه	۰/۳۳	۰/۲	۰/۲	۱	۵	۵	۰/۱۶	۰/۰۵۶	
چشمه سرکورته	۰/۱۶	۰/۱۶	۰/۱۴	۰/۲	۱	۱	۰/۱۱	۰/۰۲۲	
آبشار طسوج	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۱۲۵	۰/۲	۱	۱	۰/۱۴	۰/۰۱۹	
چشمه بلقیس	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۶	۹	۷	۱	۰/۱۴۴	
دریاچه سد کوثر	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۶	۹	۷	۱	۰/۱۴۴	
مجموع	۰/۲۶	۴/۱۳	۴/۱۲۵	۲۹/۴	۴۸	۴۷	۱۰/۶۶	۱۴/۴۱	

نتایج حاصل از جدول بالا، نشان می‌دهد که از میان کانون‌های گردشگری منتخب، مناطق دشتک، چشمه میشی و کوه گل از ضریب اهمیت بیشتری نسبت به سایر کانونها برخوردارند.

۷. نزدیکی به مراکز پشتیبان

برآورد نیازهای مختلف و متعدد گردشگران، مستلزم دسترسی و نزدیکی به کانون‌هایی است که بتوانند خدمات لازم را برای بازدیدکننده گان فراهم نمایند. معمولاً مراکز شهری و بندرت مراکز روستایی واقع در مجاورت منطقه این نقش را برعهده می‌گیرند. مراکز پشتیبان خود علاوه بر تأمین نیازهای گردشگران، بخشی از حجم تقاضا را نیز تأمین می‌کنند (همان: ۱۳). جدول ۸، ضریب اهمیت هر کدام از مناطق را بر اساس این معیار نشان می‌دهد. بر اساس معیار نزدیکی به مراکز خدماتی پشتیبان، مناطق کوه گل، چشمه میشی و دریاچه سد کوثر دارای اولویت هستند.

جدول (۸): ضریب اهمیت منطقه‌ها بر اساس معیار نزدیکی به مراکز پشتیبان

منطقه	دشتک	چشمه میشی	کوه گل	تنگه شراب گوروه	چشمه سرکورته	آبشار طسوج	چشمه بلقیس	دریاچه سد کوثر	ضریب اهمیت
دشتک	۱	۱	۰/۳۳	۳	۷	۷	۰/۲۵	۳	۰/۱۲۹
چشمه میشی	۱	۱	۱	۷	۹	۹	۲	۳	۰/۲۲۵
کوه گل	۳	۲	۱	۵	۹	۹	۱	۳	۰/۲۳۸
تنگه شراب گوروه	۰/۳۳	۰/۱۴	۰/۲	۱	۷	۷	۰/۲	۰/۳۳	۰/۰۶۲
چشمه سرکورته	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۱۴	۱	۱	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۰۱۷
آبشار طسوج	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۱۴	۱	۱	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۰۱۷
چشمه بلقیس	۴	۰/۵	۱	۵	۹	۹	۱	۴	۰/۲۲۳
دریاچه سد کوثر	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۳	۷	۷	۰/۲۵	۱	۰/۰۸۸
مجموع	۹/۹۴	۵/۱۹	۴/۸	۲۷/۲۸	۵۰	۵۰	۴/۹۲	۱۴/۶۱	A

مجموع امتیازهای نهایی و انتخاب مناطق برتر

فرآیند انتخاب منطقه برتر، مستلزم اتخاذ رویکردی نظام‌مند و همه جانبه نگر است که همه ابعاد - شامل معیارها و میزان ضرایب اهمیت آنها - در نظر گرفته شده باشد. در این مرحله با پیروی از این رویکرد، انتخاب منطقه برتر با استفاده از مجموع امتیازهای هر منطقه انجام می‌گیرد، ضمن اینکه ضرایب مختلف اهمیت معیارهای منتخب نیز باید اعمال و در نظر گرفته شود. فرآیند امتیاز دهی نهایی به این شکل است که ابتدا مجموع امتیاز هر منطقه نسبت به هر کدام از معیارها به شکل یک ماتریس فهرست می‌شود؛ آنگاه امتیاز هر منطقه در هر کدام از معیارها در ضریب اهمیت آن معیار ضرب شده و سپس امتیازات با هم جمع می‌شوند. هر چه امتیاز منطقه‌ای بیشتر باشد، دارای ضریب اهمیت بیشتری بوده، در اولویت بالاتری قرار می‌گیرد. جدول ۹، امتیازهای نهایی هر کدام از مناطق را با احتساب ضریب اهمیت در هر کدام از معیارها نشان می‌دهد.

انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش AHP مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد ۸۳

جدول (۹) مجموع امتیازهای نهایی مناطق با احتساب ضریب اهمیت معیارها

معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار
درستی به راه	حجم نفایس	ارزش بصری	تعداد جاذبه	فضای قابل توسعه	نزدیکی به کانونهای گردشگری	نزدیکی به مراکز خدمات رسانی	پشتیبان	مجموع امتیازات	معیار	معیار	معیار	معیار	معیار
دشتک	۰/۱۹۹	۰/۲۲۷	۰/۰۱۸	۰/۰۲۸	۰/۰۹۷	۰/۱۲۹	۰/۰۷۸						
چشمه میشی	۰/۲۲۰	۰/۱۲۸	۰/۰۹۶	۰/۰۹۲	۰/۰۹۲	۰/۲۱۷	۰/۱۳۵						
کوه گل	۰/۱۷۹	۰/۲۲۰	۰/۲۳۰	۰/۳۴۷	۰/۳۴۷	۰/۲۱۲	۰/۲۵۸						
تنگه شراب گوروه	۰/۰۶۶	۰/۰۵۰	۰/۰۳۸	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۵۶	۰/۰۴۷						
چشمه سرکورته	۰/۰۱۸	۰/۰۱۸	۰/۰۵۳	۰/۰۳۰	۰/۰۳۰	۰/۰۲۲	۰/۳۵						
آبشار طسوج	۰/۰۱۸	۰/۰۳۷	۰/۰۵	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۱۹	۰/۰۴۱						
چشمه بلقیس	۰/۱۹۹	۰/۴۰۲	۰/۳۴۶	۰/۲۴۸	۰/۲۴۸	۰/۱۴۴	۰/۲۶۹						
دریاچه سد کوثر	۰/۱۰۱	۰/۱۱۶	۰/۱۶۸	۰/۱۵۷	۰/۱۵۷	۰/۱۰۹	۰/۱۴۳						

همانطور که ملاحظه می شود، پس از محاسبه نهایی مجموع امتیازات نهایی، مناطق دارای اولویت به تفکیک مشخص شده اند. جدول ۱۰، رتبه بندی نهایی مناطق را نشان می دهد.

جدول (۱۰) رتبه بندی نهایی مناطق منتخب گردشگری

ردیف	منطقه	امتیاز	اولویت
۱	چشمه بلقیس	۰/۲۶۹	۱
۲	کوه گل	۰/۲۵۳	۲
۳	دریاچه سد کوثر	۰/۱۴۳	۳
۴	چشمه میشی	۰/۱۳۵	۴
۵	دشتک	۰/۰۷۸	۵
۶	تنگه شراب گوروه	۰/۰۴۷	۶
۷	آبشار طسوج	۰/۰۴۱	۷
۸	چشمه سرکورته	۰/۰۳۵	۸

بر این اساس، مناطق چشمه بلقیس، کوه گل و دریاچه سد کوثر با کسب بیشترین امتیاز، به عنوان مناطق برتر برای تهیه طرح مناطق نمونه گردشگری انتخاب می شوند. بی شک، با توجه به نتایج به دست آمده و مجموع عوامل مؤثر مورد بررسی در انتخاب منطقه های برتر، هرگونه برنامه ریزی و سرمایه گذاری در آنها، از بازدهی بیشتر و مناسبتری نسبت به سایر مکانها برخوردار خواهد بود. همچنین، نتایج این بررسی نشان

می‌دهد که استفاده از روش‌های مکان‌یابی چند معیاری، همچون روش **AHP**، در امر برنامه‌ریزی‌ها فرآیندهای فرساینده را کاهش داده، با توجه به مجموعه خصوصیات این روش‌ها، از جمله به کارگیری معیارهای کمی و کیفی، ارزش‌گذاری معیارها و سایر ویژگی‌ها، امکان انتخاب مناطق مورد نظر را بر اساس واقعیت‌های مکانی-فضایی فراهم می‌نماید.

منابع

- ۱- پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی. (۱۳۷۸). گردشگری؛ ماهیت و مفاهیم، تهران: انتشارات سمت.
- ۲- دارابی، هوشنگ. (۱۳۷۲). «تصمیم‌گیری به کمک AHP»، مجله مهندسی صنایع، سال اول، ش ۳، صفحات ۲۴-۱۵.
- ۳- دفتر برنامه‌ریزی و توسعه روستایی. (۱۳۸۶). مطالعات تدوین شاخص‌های توسعه پایدار روستایی، وزارت جهاد کشاورزی.
- ۴- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری. (۱۳۸۶). مطالعات طرح جامع مناطق نمونه گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد، جلد دوم.
- ۵- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری. (۱۳۸۶). مطالعات طرح جامع مناطق نمونه گردشگری استان کردستان، جلد اول.
- ۶- سازمانی جهانی گردشگری. (۱۳۷۹). برنامه‌ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای، ترجمه بهرام رنجبریان و محمد زاهدی، اصفهان: انتشارات واحد جهاد دانشگاهی.
- ۷- فرج‌زاده اصل، منوچهر. (۱۳۸۴). سیستم اطلاعات جغرافیایی و کاربرد آن در برنامه‌ریزی توریسم، تهران: سمت.
- ۸- قادری، زاهد. (۱۳۸۳). اصول توسعه پایدار گردشگری روستایی، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- ۹- قدسی‌پور، سید حسن. (۱۳۸۵). فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی AHP، تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- ۱۰- کارگر، بهمن. (۱۳۸۶). توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران، از مفهوم تا راهکار، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۱۱- معصومی، مسعود. (۱۳۸۵). ماهیت گردشگری، تهران: انتشارات پیک کوثر.
- 12- Butler, Richard.w, (2002), "problem and issues of integrated tourism development", contemporary issue in tourism development, Rutledge.
- 13- Camagni, Roberto and other (1998), "toward sustainable city policy", ecological economy, Vol. 24.
- 14- Hall, C. Mand et.al, (1999), "the geography of tourism and recreation", Rutledge.
- 15- Inskoop, Edward (1999) Tourism planning, world tourism organization.
- 16- Manely, Clive (1990), "what is tourism", the journal of tourism studies, vol. 11, No.1.
- 17- Pearce, P.L. (1982), The Social Psychology of Tourism Behavior, oxford, Pergamum press.
- 18- Sharply, Richard (2002), "rural tourism and the challenges of tourism diversification", tourism management, vol.23.
- 19- United Nations (2001), Managing Sustainable Tourism Development, Escape tourism review, No.22.
- 20- Weaver, David and Lawton, Laura (2006), Tourism Management, third edition, Wiley publication.